

Зміст і структура проектної компетентності майбутнього фахівця швейного виробництва

Анотація. У статті визначено зміст та обґрунтовано структуру проектної компетентності майбутніх фахівців швейного виробництва. Проектну компетентність майбутнього фахівця швейного виробництва представлено як цілісне інтегративне особистісне утворення, яке характеризується сукупністю знань, умінь і професійних якостей майбутнього фахівця в проектній дизайн-діяльності, що визначає технологію виготовлення продукту проектування, особистісне ставлення до проектування, спрямованого на створення соціально значущих проектів швейного виробництва (нових виробів одягу). У структурі розглядуваної компетентності визначено мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний компоненти. Розглянуто її зміст у контексті складових компетенцій: проектно-мотиваційної, проектно-особистісної, проектно-когнітивної, проектно-креативної, проектно-технологічної, організаційно-проектувальної, проектно-аналітичної та проектно-рефлексивної.

Ключові слова: закладах професійної (професійно-технічної) освіти швейного профілю, компетентнісний підхід, проектна компетентність, фахівець швейного виробництва, зміст проектної компетентності, структура проектної компетентності.

Abstract. The article defines the content and substantiates the structure of design competence of future garment specialists. The design competence of the future garment specialist is presented as a holistic integrative personal formation, characterized by a set of knowledge, skills and professional qualities of the future specialist in design design, which determines the technology of manufacturing a design product, personal attitude to design, aimed at creating projects designed to create projects (new garments). The structure of competence under consideration identifies the motivational, cognitive, activity and reflexive components. Its content in the context of the components of competences is considered: design-motivational, project-personal, project-cognitive, project-creative, project-technological, organizational-design, project-analytical and project-reflective.

Keywords: establishments of professional (vocational-technical) education of sewing profile, competence approach, design competence, specialist of sewing production, content of project competence, structure of project competence.

Постановка наукової проблеми. Створення сучасного одягу – це складний та багатоетапний процес, в якому беруть участь фахівці різних професій. Художники-модельєри, або дизайнери моди, проектують нові моделі одягу. Модельєри-конструктори розробляють основи конструкцій цих моделей, відповідно до яких у подальшому виготовляються лекала для розкрою деталей майбутнього одягу. Проектують технологічний процес його виробництва інженери-технологи. Професійна підготовка цих фахівців здійснюється у вищих навчальних закладах.

А підготовка компетентних, конкурентоспроможних фахівців, які безпосередньо беруть участь у виготовленні сучасного одягу з конкретного матеріалу, його пошитті, тобто кравців і закрійників, здійснюється у закладах професійної (професійно-технічної) освіти швейного профілю [5, с. 67].

Зміни в змісті професійної (професійно-технічної) освіти (П(ПТ)О), пов'язані з переходом до компетентнісної моделі випускника, з необхідністю формування професійних і загальних компетенцій у майбутніх фахівців, дали поштовх та актуалізували інтерес до підготовки робітників і фахівців середньої ланки, які володіють компетентністю в різних галузях діяльності: у професійній, міжособистісному спілкуванні, інших сферах життя. Основне завдання П(ПТ)О полягає в підготовці компетентних, відповідальних, соціально активних і творчих фахівців, здатних швидко приймати правильні рішення, готових до постійного самовдосконалення й професійного зростання, конкурентоспроможних на ринку праці, покликаних відповісти на виклики сучасного розвитку суспільства.

У зв'язку з цим важливим концептуальним положенням оновлення змісту професійної (професійно-технічної) освіти проголошується компетентнісний підхід. У контексті нашого дослідження компетентнісний підхід посідає ключову позицію у формуванні проектної компетентності, забезпечує якість освіти, основною вимогою якої є формування професійно компетентного фахівця, конкурентоспроможного на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем професійної (професійно-технічної) освіти майбутніх фахівців займалися Н. Алік, В. Безрукова, В. Радкевич, Л. Тархан, Е. Ткаченко, Е. Шматко та ін. Проблему формування у майбутніх фахівців професійної компетентності розглядали О. Арцишевська, А. Вербицький, В. Калінін, Є. Клімов, Н. Кузьміна, Л. Петровська, Г. Храмова, О. Чернишова та інші науковці. Різні аспекти підготовки майбутніх фахівців із залученням їх до проектної

діяльності досліджували М. Бондаренко, О. Дубасенюк, Л. Кондратова, І. Кольцовська, Г. Шкільова та інші.

Незважаючи на низку досліджень, присвячених вивченню проблеми формування у майбутніх фахівців швейного виробництва професійної компетентності, поза увагою залишилася проблема формування у них проектної компетентності.

Мета статті полягає у визначенні змісту й обґрунтуванні структури проектної компетентності майбутніх фахівців швейного виробництва.

Виклад основного матеріалу. Докорінні зміни економічної структури виробництва в умовах ринку призвели до створення підприємств різного типу з різною формою власності. Якщо раніше виробництво у швейній промисловості переважно було сконцентроване на великих підприємствах, то останнім часом з'явилася велика кількість приватних дрібних підприємств. Сучасні українські великі підприємства, як правило, працюють на експорт. Вони мають свої кооперативні зв'язки із зарубіжними партнерами, які дають їм змогу одержувати великі замовлення і реалізовувати продукцію на західних ринках. На українському ринку такої мережі, яка працює на реалізацію товару, ще немає. Тому на внутрішньому ринку успішно працюють малі й середні підприємства (спільні та орендні підприємства, товариства-об'єднання тощо), бо гнучкіше можуть реагувати на потреби внутрішнього ринку. Швейні вироби за індивідуальними замовленнями також виготовляють підприємства побутового обслуговування (майстерні, ательє, будинки моди, дизайн-студії). Вищезазначені підприємства фактично є центрами майбутньої повноцінної індустрії моди, які максимально задовольнятимуть потреби населення у сучасному, гарному одязі високої якості та різноманітного асортименту, що користуватиметься попитом і відповідатиме тенденціям моди, конструкції та технології.

Вимогами сьогодення є прискорення темпів виробництва, висока динаміка змінюваності моделей одягу, розширення асортименту виробів, скорочення часу на розроблення нових моделей одягу [2, с. 105]. Оновлення швейної промисловості (використання асортименту нових швейних матеріалів і тканин, розроблення нових технологій виготовлення одягу, розроблення проектів зі створення комплексних автоматизованих технологічних процесів – технологічні модулі, автоматизовані лінії волого-теплової обробки та ін.), перебудова економіки висувають підвищені вимоги не до самих лише машин, техніки, а й, насамперед, до фахівців [5, с. 68]. Водночас, посилення вимог до професійно-практичної підготовки фахівців швейної галузі різних рівнів зумовлено необхідністю її наближення до міжнародних стандартів якості, скорочення обсягів некваліфікованої та малокваліфікованої праці в процесі проектування і виготовлення одягу, постійним зростанням конкуренції на ринку праці та готової продукції масового попиту [2, с. 105]. У сучасних умовах швейного виробництва потрібні фахівці, орієнтовані на дослідження, експерименти та вирішення проблемних творчих завдань під час проектування одягу в широкому спектрі професійної діяльності. Професійні стандарти та кваліфікаційні характеристики визначають професійні вимоги до підготовки майбутніх фахівців швейного виробництва зі сформованими професійними та загальними компетенціями, які володіють компетентністю в різних галузях діяльності: професійній, соціальній, міжособистісному спілкуванні.

Специфіка праці фахівця швейного виробництва передбачає особисту участь у створенні продукту (одягу) на всіх етапах технологічного процесу: від проектування до реалізації. Досягнення цілісності вимагає від фахівця швейного виробництва не тільки дослідницьких здібностей, уміння аналізувати наукові дані, факти, а й сформованості творчої уяви, розвитку естетичних почуттів, фантазії, що характерні для художника. Він має вміння аналізувати, класифікувати й узагальнювати отримані результати, для нього характерні системність і логічність мислення, здатність до конструктивної діяльності.

Фахівець швейного виробництва має не тільки створювати для людини комфортне середовище, а й виховувати її естетичний смак, орієнтуючись на найсучасніші віяння моди, найвишуканіші запити споживачів. Мистецтво створення костюма як утилітарної речі та художнього твору, що має на меті змінити на краще людину, допомогти їй створити певний образ, який відповідатиме або її власній уяві про себе, або образу, до якого вона прагне, або незвичайному образу поза межами повсякденності, є дизайн костюма (одягу). Професійні знання та ділові якості становлять сукупність компетенцій майбутнього фахівця швейного виробництва, що стали необхідними в сучасних умовах.

Аналіз професійних компетенцій майбутніх фахівців швейного виробництва (кравця, закрійника, швачки, техніка-технолога), їх кваліфікаційних характеристик дав змогу нам виявити основні види професійної діяльності, що полягають у виготовленні виробу: від задуманої ідеї (ескізу) до її втілення в матеріалі (готової моделі одягу). Цей аналіз дозволив зробити висновок, що об'єктом професійної діяльності майбутнього фахівця швейного виробництва є одяг і конструкторсько-технологічна документація, яка регламентує всі стадії проектування одягу. Результатом професійної

діяльності є проект – одинична модель одягу або костюм (комплект).

Проектування – це послідовні дії від поставленої проблеми до розробки рішення, яке задовольняє суспільні та індивідуальні потреби і виробничі можливості. Основний зміст проектування передбачає конструювання сукупності дій та засобів, що забезпечують розв'язок поставлених завдань і проблем, досягнення визначених цілей. Успішність проектування забезпечується за умови правильної логічної послідовності дотримання етапів виконання творчих проектів [6, с. 168]. Проектування швейного виробу супроводжується перетворенням матеріалу, з якого він повинен бути виготовлений, у структурно-організований об'єкт – річ із необхідним комплексом властивостей. Результатом проектування є модель виробу та комплект документації, що визначає його будову і містить необхідні для виготовлення, контролю й експлуатації даного виробу відомості [6, с. 169].

Готовність до проектної діяльності майбутніх фахівців швейного виробництва виявляється у вирішенні художньо-творчих і конструкторських завдань, що забезпечують виконання практичних проектних завдань, результатом яких є розроблені ескізи і креслення конструкцій моделей одягу, підготовка конструкторсько-технологічної документації на нову проєктовану модель одягу. Тому однією з важливих вимог, що висуваються до фахівців швейного виробництва, є здатність розробляти дизайнерські проекти на високому рівні. Результат професійної підготовки майбутніх фахівців швейного виробництва, які досягли певного рівня сформованості умінь проектування й оволодівають досвідом професійної діяльності, визначається як готовність до неї. Професійна діяльність формує активність особистості, сприяє свідомому вибору і професійній результативності, без чого неможливо уявити майбутнього фахівця швейного виробництва. Таким чином, особистісний аспект професійної підготовки майбутнього фахівця швейного виробництва, у першу чергу, виявляється у формуванні проектної компетентності.

Формування проектної компетентності майбутніх фахівців характеризується здатністю фахівця застосовувати знання, вміння та особистісні якості, що забезпечують готовність і успішність реалізовувати проектну діяльність, обґрунтованість вибору проектних рішень та їх оптимізацію в разі багатоваріантності, усвідомлення соціальної значущості й особистої відповідальності за її результат.

Проведений аналіз педагогічної і психологічної літератури з проблеми формування проектної компетентності як предмету науково-педагогічних досліджень у багаточисельних інтерпретаціях дав підстави зробити висновок, що цей процес вимагає включення учня на кожному етапі професійної підготовки, що забезпечує не тільки володіння знаннями, змістом компетентності, а й досвідом прояву компетентності в стандартних і нестандартних професійно орієнтованих ситуаціях; вираження ставлення до змісту проектної діяльності; результату прояву проектної компетентності.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури дав змогу нам виявити, що проектна компетентність визначається рівнем готовності майбутнього фахівця виконувати проектну діяльність, його здібностями до проектування та мотивованим прагненням до самовдосконалення і спрямована на розвиток культури мислення, поведінки, професіоналізму.

Аналіз поняття «проектна компетентність» показав, що низка науковців розглядають його як суб'єктну характеристику діяльності фахівця, яка виражається в здатності та готовності до самостійної діяльності (теоретичної, практичної) з розроблення і реалізації проектів у різних сферах соціальної практики на основі принципів природо- і культуровідповідності. З метою розкриття сутності поняття проектної компетентності майбутнього фахівця швейного виробництва нами було здійснено теоретичний аналіз відповідних філософських, педагогічних, професійно-дизайнерських інформаційних джерел, який засвідчив складність розглядуваного феномену.

На підставі цього аналізу ми розглядаємо проектну компетентність майбутнього фахівця швейного виробництва як цілісне інтегративне особистісне утворення, яке характеризується сукупністю знань, умінь і професійних якостей майбутнього фахівця в проектній дизайн-діяльності, що визначає технологію виготовлення продукту проектування, особистісне ставлення до проектування, спрямованого на створення соціально значущих проектів швейного виробництва (нових виробів одягу).

У структурі проектної компетентності майбутнього фахівця швейного виробництва ми визначили такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний.

Мотиваційний компонент проектної компетентності розглядається нами як вихідний рівень сформованості проектної компетентності майбутнього фахівця швейного виробництва і полягає в осмисленні соціальної значущості професії та проектної дизайн-діяльності, сформованої мотивації до оволодіння проектною компетентністю, готовності до відповідальності за прийняті рішення.

Когнітивний компонент проектної компетентності ґрунтується на алгоритмах рішення задач і знанні теоретичних основ побудови зображень просторових форм на площині, формуванні вмінь, що

необхідні для професійного виконання дизайн-проектів. Результатом цього компоненту є система знань, що сприяє розумінню логіки проектування та місця проектної діяльності серед видів і форм дизайн-діяльності, а також активна пізнавальна позиція.

Діяльнісний компонент проектної компетентності ґрунтується на комплексі професійних знань організації проектної діяльності та передбачає формування в учнів умінь бачити завдання проектної дизайн-діяльності, здійснювати пошук їх вирішення; передбачити кінцевий результат, який визначається метою проекту; розробляти стратегію вирішення проектної задачі, формулювати гіпотетичні положення, оцінювати запропоновані для вирішення варіанти і вибирати з них оптимальні; готувати концепцію проекту, конкретизувати завдання в процесі реалізації проекту, визначати умови їх вирішення; добирати засоби для досягнення цілей управління процесом реалізації проекту.

Рефлексивний компонент проектної компетентності передбачає самоаналіз і самооцінку майбутнього фахівця швейного виробництва своєї проектної дизайн-діяльності та її результатів, сприяє осмисленню й оцінці ступеню реалізації бажаних цілей проектної діяльності, спрямованої на розкриття професійно значущих знань і вмінь. Він забезпечує свідомий контроль результатів проектної діяльності та рівня самовизначення й саморозвитку особистісних професійних досягнень, характеризує особистість у контексті творчої активності, відображає прагнення до творчої самореалізації.

Специфіка професійної діяльності фахівців швейного виробництва, аналіз досліджень з розглядуваної проблеми дали змогу розглянути зміст проектної компетентності через виокремлені проектні компетенції, якими повинен володіти майбутній фахівець швейного виробництва і які мають бути сформовані у навчально-професійній діяльності, а саме через: проектно-мотиваційну, проектно-особистісну, проектно-когнітивну, проектно-креативну, проектно-технологічну, організаційно-проектувальну, проектно-аналітичну та проектно-рефлексивну. Кожна з цих компетенцій має діяльнісну форму відображення, тобто набір знань і вмінь, професійно важливі якості особистості та досвід діяльності, що необхідні для вирішення професійних завдань дизайн-проекування.

Проектно-мотиваційна компетенція спонукає майбутнього фахівця швейного виробництва до свідомих дій, вчинків, глибокої особистісної зацікавленості в проектній діяльності. Основними складовими мотивації проектної діяльності є мотивоване прагнення до самоосвіти, самовдосконалення, спрямоване на розвиток культури проектування.

Проектно-особистісна компетенція виражається в прагненні майбутнього фахівця швейного виробництва реалізовувати потребу в проектній дизайн-діяльності як соціально значущої. Усвідомлення соціальної значущості та особистої відповідальності відображається в прагненні поліпшити якість і підвищити конкурентоспроможність швейних виробів, оновити їх асортимент шляхом розроблення, впровадження нових моделей, конструкцій і використання сучасної технології виготовлення.

Проектно-когнітивна компетенція є однією з основних компетенцій в навчально-пізнавальній та навчально-професійній діяльності. Її зміст спрямований на формулювання та вирішення пізнавальних завдань дизайн-проекування, продуктивне пізнання, дослідження й інтелектуальну діяльність.

Проектно-креативна компетенція полягає у сформованості індивідуальних творчих якостей проектування, у формуванні гнучкості, оригінальності та критичності мислення; нестандартному підході до вирішення проблемних ситуацій під час створення нових моделей одягу, як утилітарної речі, так і художнього твору, що виконує безліч функцій.

Проектно-технологічна компетенція орієнтована на практичні аспекти реалізації проектної діяльності, що дають змогу ефективно використовувати свій потенціал, тобто систему знань, умінь, практичного досвіду в конкретних проектних ситуаціях, водночас дотримуючись послідовності виконання технологічних операцій для створення нових оригінальних дизайнерських продуктів проектування.

Організаційно-проектувальна компетенція постає як сукупність знань, умінь і професійних якостей особистості з організації процесу проектування з урахуванням її впливу на якість результату проекту. Знання прийомів і методів проектування, ступінь включеності в проектування (учасник проекту, виконавець проектних завдань; учасник розробки проекту, постановник проблем, цілей, розробник засобів проектної роботи; організатор проекту, управління розробленням задуму і реалізацією проекту) забезпечують готовність учнів долучатися до проектування, висувати й вирішувати завдання, самостійно організовувати проектну діяльність.

Проектно-аналітична компетенція сприяє свідомому самостійному аналізу та контролю результатів діяльності дизайн-проекування та рівня саморозвитку, особистісних професійних

досягнень у розробленні і реалізації проектів створення нових моделей одягу за вимогами доцільності.

Проектно-рефлексивна компетенція дає змогу майбутнім фахівцям швейного виробництва проаналізувати ефективність своєї проектної діяльності, оцінити результативність алгоритму проектів, порівняти витрачені зусилля на отриманий результат, а також оцінити рівень своїх можливостей і виконаної дизайн-діяльності з проектування нових функцій та якостей одягу, нових форм, що виникають у зв'язку з мінливими потребами суспільства і модою, появою нових матеріалів і технологій в легкій промисловості.

Професійно важливі якості, виокремлені в кожній компетенції, утворюють здатності як властивості особистості майбутнього фахівця, що забезпечують успішність виконання конкретного виду діяльності. На підставі аналізу специфіки професійної діяльності майбутнього фахівця швейного виробництва (кравця, закрійника, швачки, техніка-технолога) до змісту кожної компетенції можна віднести творчі, дослідницькі, організаторські, конструкторські та технологічні здібності.

Висновок. Результати дослідження розглядуваної проблеми дають підстави стверджувати, що знання, вміння і досвід, які належать до складу проектних компетенцій, не є статичними, що надає проектній діяльності динамічності, здатності до розвитку та змінюваності. Від рівня розвиненості у майбутнього фахівця швейного виробництва основ проектування залежить особистісне й професійне самовизначення, адекватна мобільність у професійній діяльності.

Особливість проектної компетентності майбутнього фахівця швейного виробництва полягає в тому, що кожен її компонент розгортається в змісті компетенцій і вказує на конкретний об'єкт, у контексті якого формуються відповідні способи діяльності. Структурний зміст проектної компетентності передбачає не тільки проектні компетенції, а й досвід, професійно важливі особистісні якості, здібності, цінності, настанови і т.д. Структура проектної компетентності майбутніх фахівців швейного виробництва відображається в процесі професійної дизайнерської діяльності, тобто у фахівця, який працює та у якого окремі її аспекти (уявлення, спеціальні знання, вміння, особистісна спрямованість, індивідуальні якості тощо) починають формуватися під час навчання дисциплінам професійного циклу і спеціально організованої позаурочної діяльності. Оцінка проектної компетентності можлива через результат діяльності у процесі вирішення проектно-творчих завдань.

Список використаних джерел:

1. Marushchak O.V., Zuziak T.P., Savchuk I.V. Formation at students of pedagogical higher education institutions of esthetic idea by means of national ornament. *Modern Scientific Researches: The International Scientific Periodical Journal*. Yolnat PE, Minsk, Belarus, 2020. Issue 11. Part 1. С. 31-38. DOI: 10.30889/2523-4692.2020-11-01-033
2. Васенок Т.М., Шелудько І.В. Проектування як засіб формування професійної компетентності майбутніх викладачів спецпредметів ПТНЗ. *Вісник Глухівського педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Серія: Педагогічні науки. Глухів, 2017. Вип. 34. С. 101-111.
3. Дубницька О.М. Вимоги до формування професійної компетентності майбутніх фахівців швейного профілю. *Формування професійної компетентності майбутніх фахівців на основі інтегративного підходу: методичні рекомендації* / І.М. Козловська, Я.М. Собко, О.О. Стечкевич, О.М. Дубницька, Т.Д. Якимович. Львів: Сполом, 2012. С. 54-63.
4. Кравчук Г. Шлях до підвищення компетенції випускника. *Профтехосвіта*. 2011. № 2(26). С. 44-45.
5. Марущак О.В. Інтеграція знань з матеріалознавства у професійній підготовці майбутніх фахівців швейного виробництва: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2005. 255 с.
6. Марущак О.В. Проектно-технологічна діяльність у професійній підготовці майбутніх учителів технологій з дизайну костюма. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. П.Тичини*. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2013. Ч. 3. С. 165-172.
7. Марущак О.В., Бабійчук І.М., Гришишина О.О. Художньо-проектна компетентність як складова професійної компетентності з основ дизайну майбутнього вчителя технологій. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми*. Вінниця: ПП Балюк І.Б., 2019. Вип. 2. С. 11-16.
8. Марущак О.В., Бойчук С.О. Методичні аспекти розвитку у майбутніх учителів трудового навчання та технологій образно-асоціативного мислення у процесі художнього проектування костюма. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми*. Вінниця: ПП Балюк І.Б., 2019. Вип. 2. С. 55-58.
9. Марущак О.В., Бойчук С.О., Магдич Я.І. Формування у майбутніх учителів трудового навчання та технологій професійної компетентності з основ дизайн-проектування швейних виробів. *Актуальні проблеми*

підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми. Вінниця, 2019. Вип. 3. С. 56-58.

10. Марущак О.В., Грицишина О.О., Дощечкіна І.В. Дизайн-проекування систем моделей швейних виробів у професійній підготовці майбутнього вчителя трудового навчання та технологій. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми.* Вінниця, 2019. Вип. 3. С. 111-113.

11. Марущак О.В., Король В.П. Дизайн як змістовна основа формування у майбутнього вчителя технологій технологічної компетентності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.* Серія № 13. Проблеми трудової та професійної підготовки. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. Вип. 9. С. 42-46.

12. Марущак О.В., Луп'як Д.М. Формування проектної культури майбутнього вчителя технологій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.* Серія №5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. Вип. 51. С. 174-179.

13. Марущак О.В., Магдич Я.І. Розвиток проектного мислення майбутніх учителів трудового навчання та технологій як засіб формування професійних компетенцій. *Графічна підготовка як складова професійної освіти вчителя трудового навчання і технологій.* Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. 1. С. 31-33.

14. Марущак О.В., Савлук В.М., Свята М.В. Технологія проектно-технологічного навчання майбутнього вчителя технологій дизайну костюма як засіб підготовки суб'єкта інноваційної педагогічної діяльності. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми.* Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. 1. С. 135-140.

15. Марущак О.В., Шевченко М.О. Проекування моделей одягу засобами графічного дизайну у професійній підготовці майбутнього вчителя трудового навчання та технологій. *Графічна підготовка як складова професійної освіти вчителя трудового навчання і технологій.* Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. 1. С. 15-18.